

ADAHOONILIGII

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

VOL. 2, NO. 7

WINDOW ROCK, ARIZONA

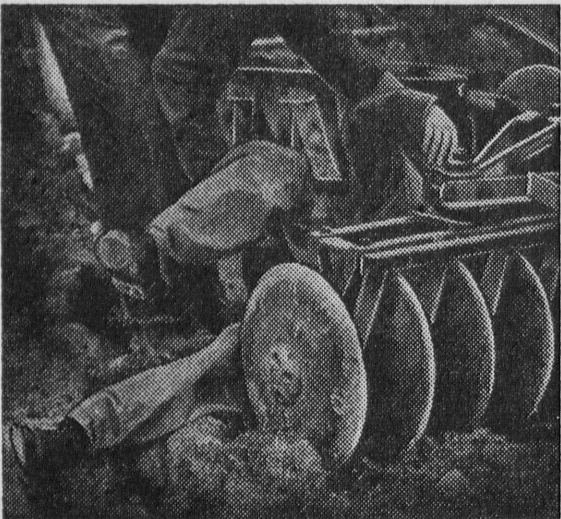
May 1, 1947

TEXAS HOOLGHÉEGO NÁHÁSDZOOÍGII BIGHI' T'ÁA DOO LE'É DEESDQOHGO T'ÓÓ 'AHOJÍYÓI NDAHO' DIZTSEED DÓO JILA'Í 'ATÍDAZHDIILYAA

¹ Texas hoolghéego náhásdzooígíí bighi' shádi'ááh bich'ijigo tónteel bibqahgi kin Texas City gholghéego dah shijaa'. T'ah doo lq'í yitkaah yéedqá' 'ákwii ha'át'íi shíí "nitrate" gholghéé léi' tsinaa'eet bee niigijigo tsinaa'eelígíí bikáa-déé' bidadajiiniit nt'ée' ta' dadeesdqoh jini. Díí "nitrate" gholghéhígíí náltlo-hgo t'éiyá bee'eldqoh bik' nahalingo diildqoh jini. 'Áko ta' 'ádaaníigo díí "nitrate" gholghéhígíí ta' ndaastléé'go biniinaa dadeesdqoh sha'shin daaní.

Tsinaa'eet "nitrate" gholghéego dah yooghéé' 'altso diitaa' jini. Tsinaa-

Nihí Haa Doohníít Kóhóót'jiggo?

AMERICAN RED CROSS PHOTO

Díí kwii naaltsoos biká'ágíí nihí nihináát 'á-hóót'jigdoshq' haa doohníít? T'áá nináhá-hááh bik'eh t'áadoo le'é t'áadoo hooyání 'a-tí'oolíitíi haa shíí néelqá' ninádahat'si'. Ha-át'éegi da t'áadoo le'é kót'éego 'atí'ilaago 'áltse choo'jiih bee 'áká 'i'doolghoígíí Łichíí' 'Ałná 'Asdzoh yá ndaalnishii yínda'níftin.

'eet biyaadi náabałgo yee naagháhígíí bá ní'áii yéé díí t'áadoo le'é deesdqohi dóo t'ááłáhádi tsin sitáqdi łeeh yí'áago bik'í dazhneeztáq' jini. 'Éi shíí díí deesd-qohígíí 'ákónízágóo yee 'adzííłhaal. 'Áádóo béesh danidaazii da kin yíl'á-háq yitahgóo 'ayíghazgo biniinaa kin naaznil yéé t'óó 'ahayóí yiníká hee-ghod dóo t'áá 'éi lq'í ndahastseed jini.

Díí deesdqoh dóo bik'iji' t'óó 'ahayóí-go dahodiiltá jini. 'Áádóo díí deesd-qohígíí biniinaa kin ta' 'ahiih ndahas-dáazgo t'óó 'ahojíyóí hak'i dahootdáz lá jini. Díí deesdqohígíí biniinaa t'óó 'ahojíyóí t'áá 'iighisíí hwii' dahasdiłgo biniinaa hats'óos ta' daheezdláád jini. Jó 'éi 'ákójiit'jiihgo háníí'déé' dóo ha-jaaghi'déé' da, hadił yéé hadaagoh jini. Diné daneeznánígíí ts'ídá 'anéelt'e'gi t'ah doo béehoozjiih da jini. 'Áko ndi

ta' 'ádaaníigo dazhneeznánígíí t'ááłá-di míílgóo 'adoolkił sha'shin daaní jini. Dóo 'atídashdiilyaaígíí t'éiyá táadi míílgóo 'adoolkił sha'shin jini. Díí kin haal'áhigi tsésq' ts'ídá t'áá dahólónígíí 'altso naaztseed lá jini. Díí tsésq'ígíí 'ahiih ndahasdázgo shíí ta' 'atídahoo-laa.

Dabíínáígíí 'ádaaníigo díí "nitrate" gholghéhígíí deesdqohgo kin 'ayóí 'áda-níłtsogo naaznil yéé diné ch'ééh naaní-deíjeehgo bik'iji' 'ahiih ndahasdáz daaní jini. Díí deesdqohgo t'áadoo le'é kintahgóo 'ayíghaz yéé biniinaa ta' kin bighádahasdzáqgo 'adayiilaa lá jini. Ła' t'éiyá hajáad da, hagaan da 'altso díí deesdqohígíí nayídazdiikal lá jini. Ła' t'éiyá dazhdíílid jini.

Díí kéyah nihíł dah si'ánígíí bikáa'gi t'áadoo le'é 'ákót'éego 'ayóí 'ánááhá-néhe t'áá 'iighisíí lq'í náahai jini. Díí 'ayóí 'áhoodzaaji' 'azee'íł'íní Łichíí'go 'Ałná 'Asdzohii yá ndaalnishii t'áadoo hodíina'í 'áłah 'ályaa jini. 'Éi shíí diné 'ayóí 'ádabi'diilyaaígíí yíká 'ííjéé'; jó 'éi Łichíí'go 'Ałná 'Asdzoh bá béeso 'ada-ha'níit baa niná'áldahígíí béeso yéé 'á-kódahooníłtógóo chódoo'í. 'Éi shíí 'á-niid ta' béeso 'adahisoonil yéé 'atah chodaooz'jiggo 'át'é.

Díí Texas City hoolghéhégi díkwíigo shíí tókq'í binda'anish nt'ée', 'éi k'ad ta' t'ah ndi dadéek'qah jini. T'áadoo le'é nda'altseedii 'atdó' t'ah ndi kintah-góo nda'ajoot jini. Jó 'áko díí kin dah shijaa'ági t'ah doo ghéé' bii' háá'ál-déeh da.

Naadiin táá' náahaiídqá' shíigo 'In-dins daníłíinii kéyah United States gholghéhígíí bikáa'gi ndabi'diichíhígíí t'áá 'altso "citizens" daníłjii dooleet ha'níigo beehaz'áanii 'ályaa jini.

NAATS'O'OOŁDISII NTSAAIGII LA'I NDAHASTSEED

² 'Aniid ndeezidéé bighi' Oklahoma dóo Texas hoolghéego náhásdzooígíí bi-ghi' náats'ó'ootdísitsoh naayá jini. T'ááłáhádi neeznádiin dóo ba'aan 'ash-dladiin jilt'éego díí náats'ó'ootdísii naa-yáhígíí ndahastseed jini. T'ááłáhádi miil daats'í jilt'éego 'éiyá t'óó 'atídash-diilyaa lá jini. Díí náats'ó'ootdísii yígíí t'éiyá naaniigo t'ááłáhádi neeznádiin 'adées'eezgi daats'í 'áhoníłtéelgo yil-ghod jini. Kin Woodward, Oklahoma gholghéego dah shijaa' nt'ée' 'éi k'as-dqá' 'ábi'disdjiił lá jini. 'Azee'íł'íní Łichíí' 'Ałná 'Asdzoh yá ndaalnishii di-né 'atídadiilyaaígíí dóo bighan bił naa-'adahaayolígíí dó' yíká 'ííjéé' jini.

Díí náats'ó'ootdísitsoh gholghéhígíí t'áá 'iighisíí bidziil jini. 'Áko tsin nitsaa 'adaaz'áhígíí ndi hayiiznil dóo kin t'áá 'át'é 'ahiih ndahasdáz jini. T'áadoo le'é tsin da bił naanídeiyółígíí t'áá bí-hólníhígíí baa 'adaajil jini.

Bilagáana náats'ó'ootdísitsoh dayiit-tsánígíí 'ádaaníigo t'áadoo le'é tsin da, kin 'adaalts'íisi yéé da, chidí yéé da ná-házbqsgo bił naanídeiyół daaní jini.

Bilagáana ta' kóníigo yaa halne' jini: "T'áadoo le'é 'adahalkeedgo daníł'íní góne' 'atah shináát nt'ée' t'áadoo hoo-yání chahóółhéel. Tł'óo'di t'éiyá hááh-góoshíí 'íits'a'. T'óó hodíina'go kin bii' danihinátéé bikáádéé' nahji' bił 'íiyol. 'Áádóo kin bii' danihinátéé łahji' 'ahiih náátłdáz. Ndi dahanátéé t'áadoo ta' haada jiidzaa da, t'óó ghóne' é hááhgoó-shíí łeezh bee chahóółhéel. 'Áádóo kin 'ííłdázéé bikáá' gó'q'q' 'atah ch'ínish'na' nt'ée' hááhgoóshíí diné daachago naa-níe'íjeeh dóo ta' t'éiyá ní'góo nikizh-dél'á. 'Asdzání ta' bik'í hootdáz léi' hanáádzjiz. Ła' tsiniheeshjiił' bqqh ha-dahidiidládígíí haghá daaz'áago nijizh-jéé'. Ła' hak'i dahootdáz lá. Ła' 'éi-yá t'óó hatah dahwiistq' lá. Ła' t'éiyá hak'i hootdáz léi' bighi'déé' hajáad t'éiyá háá'á. 'Áko t'óó chidí hakáá'góo ndadilgho'go ghónáásdóo 'altso daho-dííséi," níigo yaa halne' jini.

Jóhonaa'éi 'aní'díłdla'ígíí tseebíi dah 'alzhangóo niná'álki'go 'índa nahas-dzáan dah si'ánígíí yaa ní'díłdla' jini.

TOM LINCOLN NILCH'I BEE HANE'E YEE HAADZII'

³ Tsosts'idiin dóo ba'aan náhást'éi nááhaidqáq' Hwéeldi hoolghéedéé' nináda-iis'ná. Jó 'áko 'iidqáq' 'ólta' bee 'aha'deet'ánéeni' díishjígóo 'ólta' t'óó bik'ee'qg niit'jít. 'lídqáq' 'adahodoo'niidgo 'átchíní ndahachihígíí 'ólta' yaa dahiniséego t'áa tádiin yilt'éego shónaoot'eeh bik'eh Bilagáana bá da'ólta'í daniliinii 'ólta' níhá nináltéeh dooleet dóo kin bii' da'ólta' dooleet'í t'áa bit'á' níhá nehe'níit dooleet ho'doo'niid ní. Jó 'éi díishjígóo doo be'alnééhqóo 'ólta' t'áa géed k'ee'qg niit'jít. 'Olta' bee hada'iisdz'í'ée t'áa 'iidqáq' be'al'jigo 'éi k'ad nihidine'é t'á da'ólta' dooleet nt'ée'. 'Olta' t'áa géed kééhwiit'ínigíí biniinaa doo 'asohodoo-béézhqóo nihidei 'áhoot'é. K'ad nihitahgóo 'ólta' dahólqo ndi doo nihíneel'qg da, háálá bilááhqóo k'ee'qg niit'jít. Díí 'ólta' nihitahgóo dahólónigíí biyaadóo naadiin 'ashdla' tsin naaztqáq di-né lq'í dabighan. 'Átchíní yázhí haigo 'ólta'góo 'atnáadaajahígíí hak'az yik'ee ti'dahooníh. Háálá 'ólta' biih dahat'áasgo yiniinaa doo 'ólta'góo ndaakai da. Biih dahat'áas dóo dikos bidahidilnéeh. Diné 'ólta' bil'jít 'adaadin, 'áko t'áadoo yee ba'átchíní 'ólta'góo deidó-éshí da. Naadiin 'ashdla' tsin sitqáq di lq'í dabighan dóo bil'jít 'ígíí bee 'adaadin. T'áadoo le'é 'ólta'góo bee hodoot'íhígíí bee 'adaadin diné ba'átchíní da'ólta'ígíí. Diné t'áa'á'í sizinígíí 'ólta' ba'átchíní 'ashdla' da da'ólta'. 'Éi bqq 'ólta' danitsaagíí deíníikeed diné bitahgóo. Jó 'éi t'áa 'ákqo da'njahgo dóo t'áa 'ákqo da'adqágo da'ólta'ígíí 'áatdishní. T'áa 'íghisíí deíníikeed níhá 'ákódoolníit. Háálá Wáashindoon diné dahóyáanii yinízin dóo diné t'áa 'ák'indaaldzili yinízin. 'Adahwiis'áagóo naaltsoos 'ál'í gholghéii bídin hóghéé', 'azee'íí'íní bídin hóghéé', bá'ólta'í gholghéii bídin hóghéé'. 'Índa gha'diit'aa-hii 'ólta' danil'jít, 'éi bídin dahóghéé'. Bilagáana 'íílt'a'ii yee 'ák'indidáii ts'ídá yéigo 'íílt'a'go t'éiyá t'áadoo le'é yee yoo'jít lá. 'Éi bqq Naabeehó dine'é niidliinii 'ólta' t'áa 'íghisíí deíníikeed dóo Wáashindooni. béeso ch'ídeidiyii'ahígíí béeso nihich'jít ch'ídzahdidoo'áat. Diné

ts'ídá t'áa 'ákónéehé 'ólta' biniighé niidliinii kodóo ndiikah Wáashindoon dajiliinii tahdée' nizhdookah dóo 'at'k'is dadiidleet dóo díí yéigo bee 'ahit'ká 'adiijah.

'Azee'ál'jít nihitahgi t'áa 'ashdla'igo daats'í 'azee'ál'jít. Jó 'éi Naabeehó bitahgi 'azee'ádaal'ínigíí 'áatdishní. Daa shíí níidilqáq' níhá'átchíní bqqh dah nahaz'q 'áko 'azee'ál'jít hadiibjigho t'áa bita'ági t'éiyá 'aghá nda'ahiijaahgo. Bqqhági 'ááníit t'áa bita'ági nda'ahiijaahgo. 'Índida 'asdzání nda'iit'chihii lq'í bqqhági 'ááníit dóo 'ólta' t'óó ndabitseed. Kódahooníí'ígíí biniighé nihitahgóo chidí 'ólta' naaznilgo yá'át'ée dooleet. Díí chidí yígíí 'azee'ál'jítgóo bee ndaajaah dooleet. Diné niidliinii haashíí níidilqáq' díí k'ad kwii ch'íní'ánigíí bee nihidei 'áhoot'é. Díí da'ólta' naaznilgo t'áa bit' 'azee'ál'jít níhá naaznilgo 'adazhdoolíit, 'éi t'áa 'íghisíí hódeíníikeed.

Díí naaltsoos 'ahí'ní'ígíí Bilagáana'jít nda'ahiilteeh yiniighé naaltsoos 'adaii'niitgo 'éidígíí 'áat' daniidzin. Díí naaltsoos 'adaha'ní'ígíí 'atah bee níhá haz'qágo nihee 'anáhoót'í shíí 'índa bee nihidei 'áhoot'ée shíí t'áa 'atso níhá bee baa hane' dooleet. 'Ákohgo t'éiyá t'áa 'atso níhá baa hwiinít'jít dooleet. 'Áadóo nihe'ashiiké siláagodéé' ninádahaaskaagíí naaltsoos 'ahí'ní'ígíí bee bá haz'qágo yá'át'ée. Háálá 'éi 'ólta' t'áa 'íghisíí díí kéyah nihit dah si'ánigíí yá 'atídáat'jít. 'Éi t'áa 'ánóltso baa ntsídaahkees dóo baa ndaah't'jít dooleet.

SILAAGO ŁA' 'AWAALYA GONE' SIDA JINI

⁴ 'Anaa' baa na'aldeeh yéedqáq' West Point hoolghéedóo siláago 'ólta' James Minker gholghéé léi' yóó' eelghod jini. Díí yóó' 'ajoolghodígíí t'éiyá t'áa 'átahji' ha'asídí "guard" deíní'ígíí 'ánáho'diil'jigho biniinaa yóó' 'ajoolghod jini. Yóó' 'ajoolghod dóo házhi' 'ahgo 'át'ée-go 'ájiilaa dóo siláago "Paratroopers" gholghéhígíí bitah jiniyá jini. 'Áadóo Béesh Bich'ahii bitahgóo 'atah ndzizbaa' jini. 'Atah nijibaahgo 'atah ho'disná jini. 'Áadéé' nídzídzáago yóó' 'ajoolghodéé hwéehoozingo biniinaa haa hwiinít'jít dóo 'awáalya góne' naanish dabidziilii binanilnishgo naaki néedooah ho'doo'niid jini. Siláago bitah ndzizbaa' yéé t'éiyá doo 'íí'ígíí há 'ályaa jini.

'INDINS YA T'AADOO LE'E YAA NDAAT'IINII

⁵ 'Indin Claims Commission deit'niigo t'áadoo le'é 'Indins shá baa náhódoot'jít danízinii yá yaa ndaat'jít dooleet'ígíí biniighé Bilagáana táa' níi'nil jini. Wáashindooni 'alqáji' naat'áanii President Truman gholghéhígíí díí Bilagáana táa' go niidini'qáq dóo Senate deit'niigíí dó yéé lq'í da'ast'jít jini. Díí Bilagáana táa' nibi'dee'nilígíí t'éiyá 'ólta' Edgar E. Witt gholghé jini. Waco, Texas hoolghéedóo naaghá jini. 'Éi ts'ídá 'alqáji' bíhólníih dooleet jini. Ła' t'éiyá Louis J. O'Marr gholghé jini. 'Éi Sheridan, Wyoming hoolghéedóo naaghá jini. Ła' t'éiyá William M. Holt gholghé jini. 'Éi Lincoln, Nebraska hoolghéedóo naaghá jini.

REP. FERNANDEZ KONIIGO YAAŁTI' JINI

⁶ Naakaii 'ólta' Fernández gholghéego Yootó bináhasdzooígíí bighi'dóo Wáashindooni Senate deit'niigo yitah dah sidáhígíí 'áníigo Wáashindooni Bureau of Indian Affairs daolghéego 'Indins yindaalnishígíí kodi 'e'e' aah biyaadi 'Indins lq'í kéedahat'ínigíí bitahdi nihizhdoonéetgo 'áadóo 'índa yá'át'ée go 'Indins daniliinii bindajilnish dooleet niigo yee haadzíí jini. 'Indins yit' nidaalnishígíí t'áadoo le'é t'áa bit' bida'hónéedzqáq shíí t'áa bí yee lq'í nda'iit'eehgo yá'át'ée ní jini.

Díí Naakaii Representative Fernández gholghéhígíí kóhoot'éedqáq' kéyah binant'a'í Secretary Krug gholghéhígíí nihitah níyáago bí 'at' d' níháa níyáa ni'. Díí Fernández gholghéhígíí Naabeehó dine'é t'áadoo le'é 'ayóo yínee-dl'jigo yá yaa yinít'jít. Naat'áanii Nééz hoolghéedi 'ólta'ági kin yá'adaat'ée hii 'ándadoolníit ha'níigo baa hwiinít'ínéé béeso bá ghókeedgi 'atah t'áa 'íghisíí yaa yinít'jít jini.

ŁA' HABEESO DOO BEEHOOZIN DA JINI

⁷ Bilagáana 'asdzání 'ólta' California hoolghéedéé' k' na'at'baqsii bee dashdiyá jini. Na'nizhoozhigi k' na'at'baqsii ninádaalt'í'igi Naabeehó 'ólta' t'áadoo le'é baa nahaniih léi' látsíní 'ólta' baa ndziisni' jini. Hastiin baa na'ii-niihígíí t'éiyá T'í'í'í Łání gholghéé lá jini. Látsíní bik'é ní'jiléego béeso naadiinígíí T'í'í'í Łání bílák'e jítsooz jini. T'áa 'at' aaniigíí bee 'adin lágo Naabeehó 'asdzání 'ákwii naazinéé 'ólta' t'áa 'at' aaniigíí níhá 'ashtééh níigo ghóne'é béeso yéé yah 'ayíitsooz jini. 'Asdzání béeso t'áa 'at' aaniigíí há'íyáhqáq t'áadoo nádzáa da jini. 'Áadóo yah 'ada'iiniit'í bíká dāneeztqáq' nt'ée' 'asdzání béeso yéé neeznáa dóo ba'aan dííyáál bíghahgo yik'é 'oodlqáq' lágo tsi'naagháago bik'ídzahneeztqáq' jini. Béeso yéé ninádeeshdléet níigo látsíní naaki 'qah niinínil jini. 'Áko ndi díishjígóo látsíní yéé t'ah doo yaa nádaah da jini.

TODIŁHIŁ NIHICH'I' 'AA 'ALNEEH

⁸ 'Indins bá ndahasdzooígíí t'óo'di 'Indins daniliinii tódithit' bich'jít 'q' 'át'ée dooleet ha'níigo baa hwiinít'ínigíí Wáashindooni House Public Lands Indian Affairs Subcommittee daolghéhígíí yee lq'í da'ast'jít jini. Díí tódithit' 'Indins bich'jít 'q' 'álnééh ha'nínigíí t'éiyá t'óo'di t'éiyá bá haz'qáq dooleet. Tódithit' náhasdzo bighi' góne' yah 'adajii-jáhígíí t'éiyá t'áa 'at'k'idqáq' 'át'éhéegi 'át'ée go 'awáalya bqqhí'jít dooleet jini.

Subscribe now—only .50 a year!!

ADAHOONILIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School. Phoenix, Arizona.

Address all letters to the Editor, 'ADAHOONILIGII. Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of the United States. PIHS 5 1 47 1100

Robert W. Young ..... Editor
William Morgan ..... Translator

NAABEEHO DINE'E BAA HANE'

9 'Ałtséédqá' naaltsoos yéé diné kéédahat'ínígíí łahgo 'ááníłt' dadíi níigo bikáá' 'álya ni' Naabeehó dine'é Hwéél-di hoolghéégóó ndabidi'neeskad yéé-dqá' dóó Bilagáana t'óó nihitahjí' 'adahakááh dahazl'í'édqá' 'adahoot'éhéé baa hane'go naaltsoos bikáá' 'álya ni'. 'Íídqá' 'at'k'idqá' yéék'ehgo 'iiná t'áa yá'át'ééh nt'ée'. Háála 'íídqá' t'áadoo le'é bee da'iináanii doo ts'ídá bídin dahóghéé' da nt'ée'. 'Áko diné t'áadoo ts'ídá ti'dahooníhí kéédahat'íi nt'ée'. 'Áádóó Bilagáana lq'í nihitahgóó ndahazná, ghónáásdóó Naabeehó dine'é kéyah yikáá' kéédahat'íi dooleet'ígíí bá náhásdzo. 'Áádóó 'índa haneetehee łahgo 'áhooníłt hazl'íi'. 'Áko ndi Naabeehó dine'é t'áa 'at'k'idqá' yéék'ehgo 'iinánígíí t'éiyá bił yá'ádaat'ééh dóó t'áa 'éi t'éiyá yéedahózingo 'éi bqq. 'Áko ndi díi náánáłahgo 'át'éego 'iinánígíí t'éiyá bihónéedzqá. Díi łahgo 'át'éego 'iinánígíí 'índa biniinaa diné bich'í' ndahwii'náago hodeeshzhiizh. Díi Bilagáanak'ehgo 'iinánígíí bídahoo'aah dooleet' biniighé hastádiin náahaiídqá' nihitahgóó 'ólta' 'adahoolyaa. 'Áko ndi díi 'ólta' 'adahoolyaa yéé t'áa nihi'oh neel'qágo hoolzhish.

Diné haashíi néelqá' 'íidéeshtah danízin ndi 'ólta' t'áa bi'oh neel'q. 'At'k'idqá' Naabeehó ba'átchíní łá' nízaadi da'ólta'góó 'adahaasht'eezh. 'Íídqá' Bilagáana łá' 'ádaaníigo díi 'átchíní bíni' danízaadi da'ólta' dooleet' dóó 'idahoot'qá'go bíni' t'áa bí Bilagáana yitahjí kéédahat'íi dooleet. Áko háadi da náás hodeeshzhiizhgo doo baa naanish hasin da dooleet' daaníigo 'ádaat'í.

'Éi bqq Naabeehó ba'átchíní łá' t'áa 'áadi da'ólta'go neeznáa da béedááhái. 'Áko 'éi 'áadi Bilagáana bizaad yidahoot'qá' dóó naanish da yidahoot'qá'. Łá' naanish ch'ééh hadeinitáago t'óó bidine'é yitah náhaaskai. 'Áko ndi bidine'é bitahjí łá' doo bił yá'ánáadahoot'ééh da, háála łá' bizaad yéé yénda-hoohya'.

K'ad t'éiyá bééhózingo Naabeehó ba'átchíní t'áa 'at'ch'ishjí yiniighé 'ídahoot'qá'go t'éiyá yá'át'ééh dooleet. 'Áko t'áa bidine'é bitahjí dóó Bilagáana bitahjí bił yá'adahoot'ééh dooleet. Háála Naabeehó t'áa yíl'áa nt'ée' kéyah bá náhásdzooígíí bikáa'gi yee dahináa dooleet'ii bi'oh neel'q. 'Áádóó Naabeehó t'áa yíl'áa nt'ée' t'óó di t'áa bí 'ak'indaaldzil dooleet'ígíí 'at'dó' doo bihónéedzqá da. 'Éi bqq k'ad nihitahgóó da'ólta'ígíí t'áa 'altso yá'át'éehgo dóó bidziilgo 'ídahoot'aah dooleet' ha'níigo baa dahwiinít'í. 'Áádóó t'áa 'éi bee bidine'é bee bich'í' 'ándahazt'í'ii t'áa 'altso yee yíká' 'adooljah.

K'ad t'éiyá nihitahgóó 'ólta' 'ádaalyaagíí t'áa 'altso nihi'oh neel'q. Naabeehó ba'átchíní 'ólta' yíighahgo ndanise'ígíí (6-18) naadiindi miil yilt'é k'ad. 'Áko ndi nihitahgóó da'ólta'ígíí 'átchíní t'áa 'ashdladi miiligo t'éiyá bihóoghah. 'Éi bqq 'ólta' łá' 'ánáadadool-níłt biniighé béeso łá' shóidoot'eełígíí t'áa 'iighisíi baa hwiinít'í k'ad. Béeso shóot'eehígíí t'áa níłdzilgo 'át'é. 'Átchíní 'ídahwiidoot'áat' biniighé łá' 'ániid 'Ahééheshíłh hoolghéégóó dóó Be'al-díila Sinilgóó łá' 'adahaasht'eezh. 'Áko ndi díi 'átchíní shíigo t'áa 'altso dabi-ghangóó 'anáhákaah dooleet. 'Áko 'éi díi kojí bidine'é bitahjí 'adahoot'éhígíí bił béedahózin dooleet' biniighé, 'áádóó t'áa yidahoot'qá' shíi bidine'é yínáadeiyiit'aah dooleet' ha'níigo.

'Atchíní nízaad da'ólta'go yá'át'ééh. Jó 'éi 'áadi 'at'qá 'ana'í danílinii yit'ahéedahool-zíłh. 'Áádóó 'at'qá 'ana'í t'áa bíjí kéédahat'íinii yee 'ahit' dahalne', dóó hó 'ádaa dahojilne'go 'áko 'ahidiníł-náago 'ahidahoot'aah. 'Áádóó díi 'at'qá 'ana'í yit'at'ch'í' yádaakti'go Bilagáanak'ehjí t'éiyá yádajilti', 'áko t'áa 'éi yee Bilagáana bizaad yidahoot'aah. Díi k'ad 'ákót'éego Sherman Institute hoolghéhédi 'ákót'éego Naabeehó ba'átchíní łá' 'idahoot'aah.

T'áa nihitahgóó da'ólta'ági niha'átchíní da'ólta'go 'at'dó' yá'át'ééh. Háála t'áa 'áhánígi da'ólta'go bidine'é yíká' 'anájah. T'áadoo le'é 'ólta'di yidahoot'qá' qá bidine'é yínináadeiniłtin. T'áa 'áhánígi da'ólta'go 'at'dó' t'áadoo le'é t'áa bidine'é

LAHGOO NAATS'OZI T'AH NDI HADA'ALZHEEH

10 Tónteel bikáa'gi kéyah Peleliu Island gholghéhígíí bikáa'gi siláago Marines deit'nínígíí t'ah ndi Nááts'ózi hadaal-zheehgo ndeiltseed jiní. Díi Nááts'ózi 'anaa' bik'i 'adeesdee'ígíí t'áa bił béedahózin ndi 'ádaat'í jiní. 'Éi dził yqah t'áa bihólníihgóó kéédahat'íigo 'áádéé' hatah ndaabah jiní. Díi kéyahígíí t'éiyá naaki náahaiídqá' Nááts'ózi 'altso bik'i bidi'noolkaad jiní.

NAA'AHOOHAI DOO YITS'IIDII

11 Spokane Washington hoolghéedi Bilagáana 'asdzáni łá' Mrs. Schmidt gholghéé léi' naa'ahóohai bá ni'jijááh ní-t'ée' naa'ahóohai bikq'ígíí łá' hach'í' dah diilghodgo hanáa' łají hayí'q jiní. Bił dahaghanígíí łá' haa yilghodgo haná'qá há 'ayínáyoogil jiní. 'Áádóó 'azee'íł'íní há yinéel'íi' nt'ée' haná'ígíí t'áadoo 'ádzaai da lá dóó t'áa bee 'ajoo'íi dooleet' lá ní jiní.

"Ne'esdzáan baa néinídzá jiní, da' t'áash 'aaníi?" — "'Aoo', 'ayóo 'íłigo 'át'éé lá; 'ánihwii'aahii díi 'asdzáni bich'í' na'iyílee dooleet' shidíiniidgo 'índa shił bééhoozin, 'éi bqq baa nánísdzá."

bee bich'í' 'ándahazt'í' shíi bił béedahózin łeh. 'Áko ndi díi nihitahgóó k'ad da'ólta'ígíí t'áa 'altso niha'átchíní bi'oh neel'q.

(Courtesy Arizona Highways Magazine)

"Ha'át'íilá sitsq hodíłnii' lá? Ch'osh doo yit'íinii daats'í!"

DIYOGÍ DÓÓ BÉESH ŁIGAII YÁ'ÁDAAT'ÉEHII ŁA'Í BĄĄHÍŁÍ

BY Leo Churchfield & Robert Pino

¹² Tségháhoodzánígi diyogí dóó béesh łigaii ndahaniihígi diyogí t'áá 'íghisíí yá'ádaat'éhígíí 'íłjigo bik'é ni'íilghé. Jó 'éi diyogí t'áá 'ałk'idáq' yéek'ehgo 'ádaalyaaígíí ch'il bee da'iiltsxóhígíí bee 'ádaalyaago dóó t'áadoo bibqaghgóó 'ahéeda'azt'i'í. 'Éi 'ákót'éego 'ałk'idáq' sáanii yéé diyogí 'adeit'íí nt'ée'.

Bilagáana danízaadéé' ndaakaagíí diyogí ch'il bee deiltsxoi yígíí t'áá 'íghisíí deinízin dóó 'éi 'íłjigo yik'é nda'íilé. Háálá 'éi t'áá 'íghisíí baa naanish hasingo 'ál'í, 'éi bąq.

Tségháhoodzánígi diyogí ndahaniihígi diyogí k'idaazdonii dóó dadilkqoghgo daast'óonii dóó nít'izgo daast'óonii dóó yá'át'éehgo ndaashch'q'íi 'aghá 'íłjigo bik'é ni'íilghé.

Diyogí yá'át'éehgo 'ádaalyaaígíí díi diyogí bá hooghanídóó t'áadoo hodina'í 'aa ninááháníi, háálá 'éi 'ayóo bidi'nidzin, 'éi bąq. Naalghéhe bá dahoo-ghangóó ndi t'áá 'ákót'é.

Naalghéhe yá naazdáhígíí diyogí baa nináadayiitnihi t'óó 'adahayóí. 'Áko 'éi bąq naalghéhe yá naazdáhígíí 'ałdó' diyogí yá'ádaat'éhii deinízin. Diyogí t'áá hatsxíłjigo 'ádaalyaaígíí dóó doo yá'ádaat'éhígíí t'éiyá doo bidi'nidzin da dóó doo lą'í bąq'híłj da.

Naabeehó 'asdzání diyogí nizhónigo 'adeit'ínígíí dóó 'ayóo dayiichíłjígíí bee go Tségháhoodzánígi diyogí ndahaniihígi ndaalnishígíí dóó nihitahgóó naalghéhe yá naazdáhí t'áá 'ałtso baa dahanih dóó bił daniljigo yaa ntsídaakees. 'Éi bąq diyogí yá'ádaat'éhii 'íłjigo yik'é nda'íilé.

Nihitahgóó naalghéhe yá naazdáhígíí łá' diyogí łichí'go bee ndaashch'q'íi gíi deinízin, háálá 'éi diyogí 'ákódaa-

t'éi deinízinii baa nináadayiitnihi, 'éi bąq.

Tségháhoodzánígi diyogí ch'il bee da'iiltsxóhígíí bee 'ádaalyaaígíí t'éiyá 'aghá bidi'nidzin. Diyogí doo bibqagh nda'azt'i'ígíí dóó t'éiyá 'aghá bidi'nidzin.

Díi diyogí naaki 'ał'q'q' 'át'éhígíí yá'át'éehgo 'ádaal'jigo yá'át'ééh. Háálá diyogí yá'át'éehgo 'ádaalyaaígíí t'áá 'ałtsogo bidi'nidzin, dóó 'íłjigo bik'é ni'íilghé, 'éi bąq.

Na'nizhoozhígi dóó Bee'aldíila Sinildi látsíní dóó t'áadoo le'é Naabeehó da'atsidii 'adeit'ínígíí béesh bee béeda'al'í. Díi 'éeda'ał'ínígíí biniinaa k'ad Naabeehó béesh łigaii yee t'áadoo le'é 'adeit'íinii bik'i na'aznilgo 'ádaalne'. Naalghéhe yá naazdáhí United Indian Traders Association gholghéego yee 'atah danilínígíí 'ałdó' t'áá 'ałtso 'ákót'éego béesh łigaii 'ootseed bik'i na'aznilgo 'adeile'. Jó 'éi Naabeehó béesh łigaii t'áá yíłá yee 'adeit'ínígíí bee béehózin dooleet biniighé.

Naabeehó béesh łigaii bindaatnishi-gíí t'áadoo t'áá 'íghisíí t'áá na'níle'dii 'áda'ot'ínigo yá'át'ééh. T'áadoo le'é doo yá'ádaat'éhígíí 'ádaalyaaígíí béeso doo lą'í bąq'híłj da. 'Áádóó t'áá 'éi biniinaa t'áá 'ałtso doo 'íłj da 'ádayósin. 'Éi bąq béesh łigaii bindaatnishi 'ádaat'ínígíí hazhó'ó dadootkqoghgo 'inda k'ijh ndahohjááh. Háálá 'ákót'éego t'éiyá lą'í bąq'híłj ni'íileeh 'éi bąq. Béesh łigaii t'áadoo hazhó'ó hasht'edaalyaaí k'ijh dahohjááhígíí t'éiyá doo lą'í bik'é nihich'í' ndahalghéhe da, háálá nihikéedéé' bąqh nináada'anishgo 'inda nináadahanih. T'áadoo hazhó'ó hasht'edaalyaaigo t'éiyá doo bidi'nidzin da.

DINE ŁA' TOKQ'I YEE'IIDLAA NT'ÉE' HAAJISHII NASDLII'?

¹³ Tádiin náahaiídáq' Bilagáana łá' Wáashindoondi Secretary of the Navy gholghéhígíí yit yah 'íiyáago kóní jini: "T'áadoo le'é tokq'í chidí yee ndaajeehígíí t'áá bił 'aheelt'éii 'íishłaa. 'Áko ndi díi 'íishłaaígíí doo lą'í bąq'híłj da. Gallon deiłnínígíí t'ááłá'í, biighahgo naaki sindáo bąq'híłj. Díi 'íishłaaígíí biniinaa tokq'í hanaanish danilínégo naanish hats'q'q' 'ádadoodjít. Ni ts'ídá 'át-tsé łá' shaa nahidíłnihi nisingo naa níyá," hodíiniid jini.

Díi ts'ídá 'íidq'q' tóniteel ghónaanídi 'anaa' baa na'aldeehígíí nihiłiláago 'adahaazbaa'go jini. 'Áko tokq'í chidí yee ndaajeehígíí t'áá 'íghisíí bídin hóghéé' hazłj'go jini. 'Íidq'q' Mr. Daniels gholghéé léi' Secretary of the Navy niłjigo 'áhóót'jíd jini. Bilagáana tokq'í yéé'iidlaa yéé t'éiyá J. Andrews ghol-

ghéé lá jini. "Doo shiiniłłq'q'góó 'ałdó' k'ad nináat 'áshłééh," ní jini. 'Íidq'q' 'ałdó' Bilagáana Franklin D. Roosevelt gholghéhégo Assistant Secretary of the Navy niłj'í nt'ée' jini. 'Áko Roosevelt 'ániigo bíni' nihináat 'íilééh ní jini.

T'áá díkwíí náanéiskąqgo hastiin J. Andrews gholghéhégo chidí bił náánalghod jini. Yadiizíní t'ááłá'í dóó 'azis łizhin léi' ha'át'íi shíł bił'go yit yah 'ayíłjaa' jini. Yadiizíní t'éiyá t'áá dani-tsaaígíí gallon t'ááłá'í dabíighahígíí 'át'éé lá jini. Dóó doo bighi'í da jini. 'Áádóó hazhó'ó dazhníł'jigo hanáat 'áyii-laa jini. 'Áádóó hastiin yéé 'aní, "Háadishq' bídadíniitah?" ní jini.

'Áádóó tábqaghgi tsinaa'eeł łá' si'q'q' léi'gi bił jíkai dóó t'áadoo le'é 'áyii-laa yéé yiih yiyíziid jini. 'Áádóó tsinaa'eeł yéé diists'q'q' dóó yee dah diilghod jini.

JÉI'ÁDIJH

BY Editha L. Watson

¹⁴ Hastiin sání Hastiin Tom Bighe' gholghéé léi' nizaadi 'azee'ádaal'íni góne' 'azee' bąqh 'ál'í yiniighé sitj jini. Ba'átchíní 'ádingo be'esdzáán t'éiyá hóló jini. 'Áko ndi be'esdzáq'n dóó t'áá yéigo bijéi bąqh dah haz'q'q' ndi t'áá kéyahdi naaghá jini. She'esdzáán dóó 'azee'ál'j'í góne' yah 'adoogáat' nt'ée' léi' jiniizingo jiztj jini hastiin sání yéé.

Díi hastiin ts'ídá tsosts'idí 'ałkéé' be'esdzáán náhásdlj' jini. Hastq'q' t'éiyá bits'q'q' daneezná jini. K'ad be'esdzánígíí t'éiyá bił tsosts'id jini. 'Áko ndi 'éi k'ad t'áá yéigo bąqh dah nááhast'q' jini. Be'esdzáán daazł'j'ee t'áá 'ałtso bá nda'iishchíłj' nt'ée' jini. 'Áko t'áá 'át'égo ba'átchíní 'ashdla'áadah nt'ée', 'éi 'ałdó' t'áá 'ałtso 'ádaadin jini. Díi t'áá 'ałtso yaa ntsékeesgo ha'át'éego lá 'ashi'dil'j'í lá nízingo sitj jini. Bí shíł 'ałdó' jéi 'ádijh gholghéii bi'niiłhíłjigo.

'Áádóó 'adahóót'jíd yéé hazhó'ó yaa ntsékees nt'ée' kódałóót'jíd yéé yénáalni' jini.

'Ałk'idáq' Bilagáana 'azee'íł'íni léi' 'ábidíniid ni' jéi 'ádijh gholghéii bi-
(Page 5 bikáa' baa nááháne')

T'áá 'áko ndi t'ah doo da'joodłq'q'góó biniinaa biiskání ghóne'é hasht'ish tsé nádleehe sikaad léi' góne' hanáat 'ánáyiidlaa dóó chidí łá' yiih nááyoodziid jini. 'Áko chidí yéé náádiists'q'q' dóó yee dah náádiilghod jini. 'Íiléehgo t'éiyá ha'át'íi shíł tát'íd nahalingo doot'izh léi' tó yit 'ahínáyiidzi' jini.

'Áko 'índa da'joosdlq'q' jini. Biiskání Secretary of the Navy yit yah 'anáánáadzá jini.

"Tókq'í bée'iniidlaaígíí díkwíí bik'é nihaa didí'áat?" ní jini Mr. Daniels.

"Béeso naakidi miil ntsaaígíí biighahgo bik'é nihaa dideesh'áat," ní jini hastiin yéé. Mr. Daniels díi bił t'áá 'áko jini. 'Áko ndi t'áá łahgo bína'ídi-deeshkił. 'Áko 'índa Wáashindoondóó béeso ch'ideidiyii'ahígíí bi'doolnih ní jini.

"Díi ha'át'íi shíł tát'íd nahalingo tó bił 'ahinéidzi'ígíí lá haa yit'éego 'áníł'j' bizhdíiniid hastiin yéé. "T'áadoo bik'é shich'í' nda'nołtéhé doo nihit ch'ideesh'áat da," ní jini.

Ghónáasdóó t'áá 'éi biniinaa saad hazłj' jini. "Jó doo shaa ndahidoolnihi da lá. Kéyah náánát'q'q' dah náánást'q'q' di shaa nahidoolnihi," níigo hastiin yéé bá hóochjídgo hats'q'q' ch'élghod jini.

Hastiin hats'q'q' ch'élghod yéé bąqh dahóne'go yah 'ada'iniłnihi há hadeineeztq'q', ndi ch'éeł hadazhneeztq'q' jini. 'Éi díishj'j'góó hastiin yéé t'ah doo bėnáhoodzj'ih da jini. Tókq'í yéé'iidlaa yéé t'áá daats'í 'aaníi yéé'iidlaa nt'ée' t'óó hwiinidzin jini k'ad.

JÓHONAA'ÉI DÓO T'ÁADOO LE'É BITS'ÁÁDÉE' NÁÁ- DAHASDLJ'ÍGÍI BAA HANE'

¹⁵ Nléi dziłgóo, tsé dah nda'azkqá-góo, halgaigóo dóo tsighi'góo ndaah-kaigo haashíí néelqá' t'áadoo le'é 'at-'qq 'át'éego daah'í. Dziłdi ndíshchíí 'ayóí 'ádanítnéezgo, dóo tó daazk'az dóo daníktólígo daníłi tsin bitahgóo, 'áádóo tsé deigo 'ayóí 'ádanítnéezgo yadaa'a. Ndi dziłdée' hadah njoodáat-go ni' bikáá' joogátígií tahgo 'ánáá'níłi' leh. Ndíshchíí' deíl'áhqgi 'át'éego séitahgóo chá'ot dóo gad deíl'á leh, tó doo hózhó hólqo da leh dóo tó sik'azgo

JEI'ADIJH *****

ch'osh doo yit'ini nits'íis bii' hólqo lá. Díi ch'osh doo yit'ini nits'íis bii' hólónígíi diné bił danighanígíi t'áá 'altso bidadi'díłnah lá. 'Áko 'éi 'atdó' jéi 'ádijh bich'osh doo yit'ini nits'íis bii' hólónígíi biniighé 'azee'ál'íigóo díínáat, dóo 'áadi nqah 'ádoodijł dóo t'áá 'íighisíi bee 'ádaa 'áhólyqg dooleet bi'doo'-niid ni'. 'Áko díi 'ábi'doo'niid yée t'áadoo yaa yiníst'íid da dóo doo yoodlqg da. Doochoł 'át'éego yaa da hwii' hólqo dooleet nízingo biniinaa.

Díi hastiin bqah dah haz'ánígíi ts'ídá la' t'áá 'ákót'éego ba'at'chíní yée dóo be'esdzáan yée bqah dah dahoo'a'go 'ádaadin. Ba'at'chíní yée t'áá 'altso t'ah 'ádaat's'íisigo 'ádaadin. Ła' táa' béedáahai. Ła' t'áá shqg díi' béedáahai. T'áá 'altso hoł baa dahajoobá'í dóo 'ayóo 'ádajóníi ndi t'áadoo diné dóo 'asdzáni daazłi' da. Jó 'éi 'ashdla-'áadah yilt'éego 'atkéé' dahazłi' nt'ée' t'áá 'altso 'ádaadin.

'Azee'ál'íi góne' diné bił jizhjé'ígií dó' łá' jéi 'ádijh bidadeesna' lá. 'Áko 'éi nihizhé'é dóo nihik'is da dóo nihimá da jéi 'ádijh gholghéii bee bqah dah nahaz'ánígíi doo yee 'ádaa 'ádahalyqg dóo biniinaa nihí dó' jéi 'ádijh nihidadeesna' daaníigo hanáat 'ádaa dahalne'. Diné łá' t'áadoo bahat'aadí jéi 'ádijh gholghéii bee bqah dah nahaz'qg ndi 'azee'ál'íigóo doo dabíni' da dóo łá' doo yee 'ádaa 'ádahalyqg dago biniinaa diné náánáta'ji' yináada'díłna' daaníigo hanáat yaa ndaat'íigo bił jizhjéé' jini.

'Áádóo t'áá la' 'aaníi lā jinízingo t'áá 'altso baa ntsíjikeesgo 'atah jiztł. 'Asdzáni doo bqah daat'éehgóo shaa da haaskai, 'áádóo bik'iji' 'índa bqah dah dahoo'a' dóo 'éi k'ad 'ádaadin jinízingo jiztł jini. 'Atk'idqg' Bilagáana 'azee-'íłł'íní léi' 'azee' nqah 'ál'íi dooleet shi-díiniid yéedqg' t'áá 'íidqg' 'azee' shqgh 'ál'íigo da shq' k'ad doo shqgh téehgóo naasháa dooleet nt'ée' jinízingo jiztł jini. T'áá 'íidqg' 'ádaa 'áhashyqggo dóo 'azee'ál'íigóo niséyáago shíł shiniinaa diné 'ádaadinígíi t'ah ndaakai dooleet nt'ée' jinízingo 'atah jiztł jini.

danílinée' 'ádin leh. Hózhó halgaiji' 'ajigháahgo tsin 'éi t'áá 'íighisíi 'ádin leh. T'áá hazhó'ó ch'il deenínii dóo ts'ah dóo díghózhii t'éiyá yíl'á leh. Tó dahólónéegóo dahóółtsai leh, t'áá hazhó'ó ninádahalt'ijhgo t'éiyá tó ndahadleeł leh. Jó k'ad t'áadoo díkwíidi da 'ahéé'íłkeedí táa'go haz'q bii' ch'iniikai. Díi k'ad táa'go haz'ánígíi bighi' nanise' dóo naaldlooshii dóo ch'osh bił dah ndahaz'qggo t'áá 'altso deíníilta'-go díkwíi jł shíł bíighah.

T'áá 'ákónáánát'éego sq' náhookqs dabijinínígíi biyaaigigo jidigháahgo doodaii' shádi'ááh biyaaigigo jidigháahgo náas joogáat'góo t'áadoo le'é ni' yikáá' dahinánígíi t'áá 'altso tahgo 'ánáá'níłi' leh.

T'áadoo le'é ndaat'a'ígíi níłch'i t'éiyá 'agháadi bá 'át'é. T'áadoo le'é tághí' dahólónígíi t'éiyá tó 'agháadi bá 'át'é. Díi k'ad t'áá nihí 'ádaa ntsideiikeesgo t'éiyá nahasdzáan bikáa'gi t'áá 'íighisíi 'át's'íisigo dah 'alzhiin. Doo ts'ídá ha'at'íhii da bá 'ániit'ée da. T'áá hazhó'ó díi tsin dóo tsé t'áá 'ákwíi jł bitaadeiikaagi 'át'éego 'ániit'ée.

T'áá 'ákwíi jł ha'a'ahdée'go háa'a-'ááh dóo yádíłhił bighi'di tsé'naa ninádááh dóo 'e'e'aah góyaa 'anádááh. T'óo níl'íigo nahasdzáan yinádaát nahalin. T'áá 'éi bee hool'in dóo bee hoonézdoh. 'Áádóo t'áá 'éi t'éiyá bee dahiniiná. T'ée'go sq' dóo 'ooljée' náada'diníłdiin leh. Łahda 'éi 'ooljée' nizhónigo názbqs leh, joł yádíłhił bighi'dée' bits'ádi'ndíin nahalingo. Ndi t'áá náhidizíid bik'eh díkwíidi shíł 'at'qq 'ánát'ijh. Łahda t'áá 'atn'íidóo t'éiyá yit'íi leh. Łahda t'éiyá t'áá bibqghági t'éiyá bidi'ndíin leh. Łahda t'éiyá t'áá 'íighisíi doo yit'íi da leh.

'Olta'di nléi nizaadi kéyah dah naaznilínígíi dóo diné yikáá' kéedahat'ínígíi baa da'íinóolta' leh. China hoolghéedi 'atdó' baa da'íinóolta'. Jó 'éi 'áaji' tónteel bikáá' tsé'naa díkwíi jł shíł 'ajooł'otgo bíighah. Jó k'ad nihíł béedahózingo ni' nímazgo nihíł dah si'ánígíi bine'dée' 'áhoolghé China. Nahasdzqshq' ha'at'íi 'át'é? Bikáá' chahał-heet dóo jł náhadleeł, dóo bikáá' ndahaltin dóo daníchíil dóo bikáá' shíł dóo hai dóo daan dóo 'aak'eed ndahadleeł. Ha'at'éeedé'shq' hazłi'? Haadashq' yit'ée dooleet t'áá 'át'é t'áá łaji' yiłtsqago?

Diné t'áá 'altso díi yínda'idíłkid. T'áá bighqghji' lq'ígóo díi binaagóo 'adahoot'éhigíi yínda'idíłkid. Diné łá' t'áá ch'éeh yaa ntsídaakeesgo biniinaa łá' bee 'adéest'íi' 'ádayiilaago 'índa t'áá díkwíi yéeda'deetzq.

Díi nahasdzáan bikáá' 'at'qq 'ana'í

dah naazjaa'góo t'áá 'altso sq' dóo nahasdzáan dóo nanise' dóo naaldlooshii baa hane' bee dahólq. Naabeehó baa hane' dahólq, Bilagáanaa bizází yée baa hane' dahólónéegi 'át'éego. 'Atk'idqg' dinéheé sq' naalkaah doo bił bidahónéedzqg da nt'ée', háálá t'áá 'íighisíi nizaadi naaznil dóo hanáa' t'áá bízháni doo bee yit'íi da.

K'ad t'éiyá bee 'adéest'íi' t'áá 'íighisíi dabidziilígíi hólq. 'Áko 'éi bee sq' t'áá díkwíi shíł nihíł béedahózin. T'áadoo le'é sq' haa yit'éego neezdoh, dóo haa yit'éego neezk'az dóo sq' bikáá' 'adahoot'éegi bee bééhózinígíi dó' hólq.

Díi bee yá'qashgóo dadíit'íi'go nahasdzáan hazłi'ígíi t'áá 'át's'íisigo nihíł béedahózin daniidzin. K'ad bee 'ahíł dahodiilnih.

Hastói dahóyanígíi 'ádaaníigo t'áá 'íighisíi lq'í doo jołta' 'anéelqg' náahaiídqg' jóhonaa'éi t'áá 'íighisíi nitsaa nt'ée' dóo 'ayóo bits'áníłdoi nt'ée' jini. T'áá 'íighisíi sidogo biniinaa t'áadoo le'é díłthíi'go dah naago' nahalin sha-shin. Niik'aazgo t'óo t'áá 'áaji' tsé dóo béesh nahalingo nitł'izgo dah doolts'íł nahalin, díi nahasdzáan nihíł dah si'ánigi 'át'éego. Kót'éego jóhonaa'éi dah si'qago nizaad nihoolzhiizh, 'áádóo doo t'áá 'éi t'éiyá yádíłhił bii' dah si'qg da. 'Éi shíł hane' náas, deetz't'ídi nihíł béedahodooził. K'ad 'áhwiinidzingo t'éiyá 'atk'idqg' nihijóhonaa'éi náánáta' jóhonaa'éi daats'í 'át'ée léi' 'ayóo 'áníłtsogo bik'iji' ndiilghod jini. Jó k'ad t'áá 'altsoni' at'ch'i' dah da'ahidziłsgo 'át'é.

T'áadoo le'é danitsaaígíi t'áá yéigo 'ách'i' kódeił'íigo 'át'é. Nihits'íis dóo diné náánáta' bits'íis 'ách'i' kwíł'íigo 'át'é. T'áá 'íighisíi t'íjhdígo biniinaa doo baa 'ádahwiilchijh da. T'áadoo le'é jóhonaa'éigi 'áníłtsogo t'áá 'íighisíi bídziilgo 'át'é.

Jó 'áko jóhonaa'éi léi' nihijóhonaa'éi yik'iji' ndiilghodée t'áá 'íighisíi nitsaago biniinaa nihijóhonaa'éi 'ách'i' kóyiilyaa. T'áá yich'i' náas yilghołgo bik'eh yéigo 'ách'i' kóyiilyaa jini. T'áá 'áhánidée' yich'i' yilghołgo t'áá 'íighisíi bitsxe' silíi'go nihijóhonaa'éi łá' bidíłłheezh jini, dóo bidíłłheezhée 'altso diitaa' jini. Nihijóhonaa'éi bidíłłheezhée díi náánáta' jóhonaa'éi yée t'áá bich'i-ji' 'altso diitaa' jini, 'áádóo díi jóhonaa'éi náánáta'qg t'áá 'íighisíi tsíłgo yilghołgo biniinaa díi nihijóhonaa'éi bidíłłheezhée t'áá yí'itsé ch'élghodgo biniinaa t'áá bita'agi dadínéezdee' jini. Jóhonaa'éi łá'qg háájí shíł 'eelghodgo biniinaa nihijóhonaa'éi yée 'ách'i' kónáayilyaa jini. 'Áádóo 'índa díi jóhonaa'éi bits'áhaashheezhée naaniigo nikinááníjée' jini. Ghónáasdóo náhábqs-

(Page 6 bikáá' baa nááhane')

JOHONAA'EI DOO T'AA *****

go nihijóhona'ei yéé binaago 'ahééhájeeh silíí' jini. Ndi doo ts'ídá náházbqsgo 'ahééhájeeh da jini. Ła' t'áá 'áhánígi 'ahééhájeeh dóó Ła' t'éiyá nízaadi 'ahééhájeeh jini.

'Áko 'éi díísh jííggóo náházbqsgo t'ah ndi 'ahééhájeeh jini. 'Éi díísh jííggóo Ła' bízhi' dahóló jini. Jó 'éi Ła' Nahasdzáán ghosghe' jini.

Jó 'áko nahasdzáán jóhona'ei bits'áníthęęzhgo bits'áqđdóo hazłíí'go 'át'é. T'áá sahdi dahists'id dóó jooŁ nahalingo náházbqsgo jóhona'ei bináámas silíí'. T'ah doo 'ooljée' haleeh yéé dąq' díí nahasdzánígíí t'áá 'iighisíí tsíłłgo náághisgo biniinaa t'áadoo hodina'í t'ł'ée' dóó jíí náhádleeht' 'éé' sha' shin jini. T'áá naakíhí 'ahéé'ílkidíji' jíí náhádleeht' 'éé' sha' shin dóó t'áá naakíhí 'ahéé'ílkidíji' t'ł'ée' náhádleeht' 'éé' sha' shin, 'áko díí' 'ahéé'ílkidíji' nahasdzáán t'ááŁáhádi nínághis nt'ée' jini. Nahasdzáán t'ah doo yéigo yitł'is yéędąq' t'áá 'iighisíí tsíłłgo naanáamasgo biniinaa nahasdzánígíí Ła' bits'ánááníthęęzh sha' shin jini. Jó 'éi k'ad 'ooljée' dabidii'ni.

Nahasdzáán t'ah doo yitł'is yéędąq' t'áá 'iighisíí tsíłłgo náághisgo biniinaa doo nizhónigo nímaz da jini. 'Éi bąq díísh jííggóo 'ooljée' haa shíí nízah nínáŁálzhishgo hanáŁááh. Nahasdzánígíí jóhona'ei yinááŁáŁ dóó 'ooljé'ígíí nahasdzáán yinááŁáŁ.

Jóhona'ei dóó binaagóo jooŁ 'ahééhájeehígíí t'áá 'iighisíí hótšago bá haz'ąqgo 'át'é. Jóhona'ei dóó nahasdzáán bita'gi náhást'édiin dóó ba'aan táadi míł ntsaáígíídi tsin sitą jini. JooŁ jóhona'ei ts'ídá 'aghá 'ánízadi bits'ąqđi dah si'ánígíí t'éiyá dízdiindi 'á-kónánízad jini. K'ad díí nahasdzáán bikáa'gi t'ááŁáhádi 'ahéé'ílkidíji' hastądiindi tsin sitąqđóo t'áadoo le'é bee nihiidáahgo t'áá 'iighisíí tsíłłgo yiidáŁ Łeh. K'ad kodóo t'áá 'ákót'éeego jóhona'ei bich'í' deedzáago hastądiin dóó ba'aan díí' 'míł dóó ba'aan 'ashdladi neeznádiin dóó ba'aan tseebídiin dóó ba'aan táa' nihiidooŁkáŁ doodaii' t'ááŁáhádi neeznádiin dóó ba'aan tsosts'id diin dóó ba'aan hastąq' niheédoohah. Jó 'áko t'áadoo 'áadi jígháhí są hodiyoohééŁ.

Díí jooŁ jóhona'ei yinááŁahígíí bízhi' dahóló. Jóhona'ei bits'ąqđi'go hodees'ąago Mercury 'átsé dah si'ą, dóó Venus, dóó Nahasdzáán dóó Mars dóó Asteroids (díí díí'go deiniiji'ígíí t'áá 'aŁtso nahasdzáán t'áá yich'í'go 'ádaníŁtso), 'áádóo Jupiter dóó Saturn, dóó Uranus, dóó Neptune dóó Pluto dah naaznil. 'Éi t'áá 'aŁtso jóhona'ei yinááŁah. Jó 'éi 'át'ah 'índa bee 'ahíŁ dahodiilnih. K'ad t'éiyá nahasdzáán hazhó'ó bee 'ahíŁ dahodiilnih.

Díí nahasdzáán nihíŁ dah si'ánígíí nízaadéé' 'ooljée' bikááđéé' níł'íí'go ní-mazgo 'át'é. Bíłatahjiigo dóó bitł'áahjiigo t'áá 'aŁch'ííđigo bikáá' hótŁeego 'át'é. 'AŁníí' gónaa t'éiyá 'ahénáŁk'idgo 'át'é. Jó 'éi náághisígíí bee 'át'é. Shąq' t'ł'óŁ dziŁmazgo hats'ąqđi' kót'íí Łeh. Jó t'áá 'éik'ehgo nahasdzáán 'aŁníí'gi 'aŁts'ąq' kót'íí.

'Ooljée' bikáá'đéé' nahasdzáán jinił'íígo tónŁeel dóó kéyah dah naaznilígíí t'áá 'aŁtso yitł'í jini, da'ólta'góo t'áadoo le'é nahasdzáán beda'alyaaígíí nahalingo. Nahasdzáán bikáa'gi nani-se' deil'áhąqđóo dah dadootł'izh dooleeŁ. Dahalgaigóo daats'í t'óo dah dahashŁtłizh dooleeŁ.

Nahasdzáán binaagóo níŁch'i hóló. Hastóí t'áadoo le'é ndeíŁŁaahígíí 'ádaaníigo deigo haashíí nízadi níŁch'i hóló daani jini. Ndi chidí naat'a'í yee ndaakaagíí 'ádaaníigo t'éiyá tádiindi tsin sitąq' dóó nóghohji' níŁch'i 'aŁch'ííđi dóó doo 'asohodoobéézhgóo deesk'aaz daani jini.

NihíŁ béedahózingo dziŁ bighąq'gi hajigháahgo deesk'aaz dóó níŁch'i t'óo bíyóh 'aŁt'ąq'í Łeh.

Nahasdzáán bikáa'gi dah ndaal-dooígíí k'os gholghé. Tó biziilígíí dah dadiildoh dóó daniik'asgo t'áá 'éi k'os ndaadleeht. NíŁch'i sidooígíí siil 'aghá bii' hóló. Díí siilígíí daniik'asgo t'áá 'éi tó ndaadleeht dóó nanidéeh Łeh. K'os t'áá 'iighisíí nízaadi dah ndaaldooígíí bighi' 'di siiléé t'áá 'ąqđi' daatingo yas ndaadleeht. Díí tó dóó tinígíí níŁch'i yide'át'íjgo daníŁíł dóó ndahaŁtin Łeh. 'Ooljée' biná'ástŁee'go t'éiyá tó daastinígíí yiníkáadi'níłđingo 'át'é. 'Ooljée' tó yiníkáadi'níłđingo doo k'éhézdón 'i'điłđiin da. Diné Ła' 'ádaaníigo 'ooljée' biná'ástŁee'go doochiíŁgo 'át'é daani Łeh. 'Éi t'áá 'aaníí, háláŁ 'éi tó bighádi'níłđingo 'ooljée' biná'ástŁee' Łeh.

Naadiin díí' 'ahéniná'álki'go díí nahasdzáán t'ááŁáhádi nínághis. Kót'éeego jíí dóó t'ł'ée' náhoodleeŁ. Nahasdzáán 'aŁníí'dóo bidi'níłđiin Łeh, dóó Łahji' bikáa' chahaŁtheeŁ Łeh. Tł'ée'go bilasána dah joo'áŁgo dóó Łahđéé' bee ni' dildlaadí bee bidizhníłđingo t'áá 'aŁní'íđóo bidi'ndiin Łeh, dóó Łahji' t'éiyá bikáa' chahaŁtheeŁ Łeh. Díí bee ni' dildlaadí yígíí jóhona'ei 'át'éeego, dóó bilasánaagíí nahasdzáán 'át'éeego. Jó 'áko bilasána t'áá nínághis bik'eh bikáa'gi t'ááŁáhádéé' haa'điilŁaad dóó t'ááŁáhá góyaa 'i'điilŁaad, díí nahasdzáán bikáa' jóhona'ei hanáŁááh dóó 'anádahági 'át'éeego. T'ááŁáhádi 'ahéé'ílkidíji' nahasdzáán naadiin tseebídi míł dóó ba'aan tseebídi neeznádiindi tsin sitąqđóo nihimáas jini. 'Áko ndi táadi neeznádiin dóó ba'aan hastądiin dóó ba'aan 'ashdla' néíłkáahgo 'índa

jóhona'ei t'ááŁáhádi yinínáŁááh jini. Nahasdzáán doo t'áá k'éhózdón naaniigo jóhona'ei yinááŁáŁ da. T'áá bíyó naanii dínée'ąqgo naanáŁáŁ jini. Nidóstázii naanii dínée'ąqgo náházbqsgo naanáŁŁhoŁ nahalingo. 'Éi bąq haigo náhookq's biyaađi chahaŁtheeŁgo haa shíí nízah nínáŁálzhish. Shádi'ááh biyaađi t'éiyá hool'in Łeh, 'áádóo shíjgo t'éiyá shádi'ááh biyaađi chahaŁtheeŁgo náhookq's biyaađi t'éiyá nááhool'in Łeh jini. Jó díí nahasdzáán naanii dínée'ąqgo jóhona'ei yinááŁáŁígíí bee hai dóó daan, dóó shí, dóó 'aak'eed ndahoodleeŁ. Nahasdzáán t'áá k'éhózdónigo jóhona'ei yinááŁáŁgo t'éiyá t'ááŁáhági 'áhoot'éeego 'ahool'áa dooleeŁ ní-t'ée'. T'áá 'áko ndi k'ad ni' 'aŁníí'gi t'áá shíjgo nínáŁáhááh. Łahda 'ayóo ndahaŁtinígíí dóó Łahda doo hózhq' ndahaŁtinígíí t'éiyá bee bééhózin. Ni' 'aŁníí' dóó náhookq's bita'gi dóó ni' 'aŁníí' dóó shádi'ááh bita'gi shíjgo yá 'aŁníí'gi n'đit'áahgo jíí nineez dóó honeezdo Łeh. Haigo t'éiyá 'ahání n'đit'ááh dóó jóhona'ei doo hózhq' bits'áníŁdoi da Łeh. Náhoniidóoh dóó nízaad n'đit'ááh náhoodleeŁgo daan dabidii'ni. Deesk'aaz náhoodleeŁ dóó 'ahání n'đit'ááh hoolleeŁgo t'éiyá 'aak'eed dabidii'ni. Hózhq' shádi'ááh biyaađigo doodaii' hózhq' náhookq's biyaađigo jidigháahgo jóhona'ei t'óo náházbqsgo 'ahééháŁahgo hastąq' ndízi', dóó chahaŁtheeŁgo hastąq' nínáŁáŁi jini. Jó 'áko haigo t'óo t'ł'ée'go náhah, dóó shíjgo t'áadoo 'e'e'ahí náshíłh.

Naadiin tsosts'id néíłkáahgo 'ooljée' nahasdzáán t'ááŁáhádi yinínáŁááh — doodaii' t'ááŁáhádi nínáŁáŁi. 'Ooljée' 'aŁđó' t'áá bí naanáághis ndi t'áá 'iighisíí tąqđęę naanáághis jini. T'ááŁáhádi nínáághisgo naadiin tsosts'id néíłkááh. Jó 'áko 'ooljée' bikáa'gi t'ááŁáhádi jíí, dóó t'ááŁáhádi t'ł'ée' náhádleehtgo nínáŁáŁi jini. 'Ooljée' t'ááŁáhádi nahasdzáán yinínáŁááh dóó t'ááŁáhádi nínáághisgo náhidizidígíí biniinaa t'ááŁáhági nínáŁálzhishgo t'éiyá ndeíłŁséeht dóó t'ááŁáhádéé' t'éiyá ndeíłŁtséeht. 'Áko 'ooljée' bine'đéé' 'áhoot'éhígíí t'áadoo bit' bééhóziní da.

Nahasdzáán bikááđóo 'ooljée' bich'í' naakidi neeznádiin dóó ba'aan tádiin dóó ba'aan tseebídi míłdi tsin sitą jini. Jó 'áko hastądiindi tsin sitąqđi' t'ááŁáhádi 'ahéé'íilkeedgo t'áadoo le'é bee joogáŁgo t'ááŁáhádi neeznádiin dóó ba'aan hastądiin dóó ba'aan 'ashdla' hwiidooŁkáŁ 'ooljée' bich'í', t'áá 'ákwíí jíí, dóó t'áá 'ákwíí t'ł'ée' joogáŁgo.

'Ooljée' doo t'áá bí 'adiníłđiin da. Jóhona'ei 'ooljée' yidi'níłđiin dóó nahasdzáán yinááŁi'níłđiin jini, bii'adéest'íí nahalingo. 'Ooljée' bikááđóo nahasdzáán níł'íígo 'aŁđó' t'áá 'ákót'éeego bi-

(Page 7 bikáá' baa nááháne')

JOHONAA'EI DOO T'AA *****

ts'adi'nidiin leh jini. 'Ooljée' nahasdzáán t'áá yináádaat bik'eh doo t'áá-láhági 'át'éego bidi'nidiin da. Lahda t'áá 'át'é bidi'nidiin leh. Lahda t'éiyá t'áá 'a'ni'idóo bidi'ndiin leh, dóo lahda t'éiyá t'áá bibqahági bidi'ndiin leh.

Jó 'éi lahda 'ooljée' nahasdzáán dóo johonaa'ei yita' góne' 'anádaahgo bee 'át'é. Lahda t'éiyá nahasdzáán 'ooljée' dóo johonaa'ei yita' góne' 'anádaah. 'Ooljée' 'ata'gi nádleehego doo yit'íi da, háalá 'ooljée' bikáa' chaha'heet'iji nihi-ch'iji nádleehe bee 'át'é. 'Áko 'ooljée' chaha'heet náadzah gholghé. T'áá náas náadidaahgo bibqahági t'éiyá bidi'nidiin leh. 'Áko dah yit'íi dabiidii'ní. Latin-k'ehgo 'éi 'crescent' (ná'iilts'qahgo jiniigo 'oolghé) gholghé. 'Áadóo t'áá náas yigaa'go t'áá nitsaa náadlee' jini. Ghonáásdóo 'a'ni'idóo bidi'ndiin leh jini. 'Áadóo t'áá náas náadidaahgo 'a'ni'idóo biláahgo bidi'ndiin leh. Jó 'éi 'gibbous' gholghé jini. Ghonáásdóo t'áá 'át'é bidi'ndiin leh. Jó 'áko 'índa 'ooljée' nizhónigo názbqs leh. 'Áko haníibqáz dabiidii'ní. Hanibqs dóo bik'iji 'ooljée' t'áá 'áts'ísi náadlee'go ghonáásdóo 'ánadíh jini. Jó 'áko naadiin náhást'éí néilkaáh dóo t'íhí ba'ánigo 'anáhalzhishgo dah néit'íh. Nahasdzáán 'a'dó' t'áá bináaghigo biniinaa 'ooljée' ha'a'ahde'go hanadáah dóo 'e'e'ah góyaa 'anádaah.

'Ooljée' bikáa'gi ha'at'íi shíi dah daalzhiinígíi Bilagáana —'ooljée' bíi' 'azí— deit'ni. Ndi 'éi dah daalzhiinígíi dzit'ádaat'é jini. Bee'adéest'íi bee níl'íigo dzit' 'ooljée' bikáa'gi 'ayóí 'á-néelqá' dóo dzit' 'ayóí 'ádanítnééz jini. Ndi 'ooljée' níth'i dóo tó bikáa' 'ádin jini. Jó 'áko doo yikáa' hinání da jini. Johonaa'ei 'ooljée' yidi'nítdiingo 'ooljée' bikáa'gi tó yibézhigíi biláah 'át'éego honeezdoh (261°F.) jini. Bikáa' chaha'heet'íde'go doo 'asohodoobéézhgóo deesk'aaz leh (-243°F.) jini. Jó 'áko 'ooljée' t'óo bikáa' halgai dóo Soodzit binaagóo tsézhin naaz'áhigi 'át'éego daats'í tsézhin bikáa' dilaqoh jini.

Díi nahasdzáán bikáa'gi t'áadoo le'é 'a'ch'i' kóda'ahil'íi dadii'níigo bee 'ahí dahwiilne', 'áadóo t'áadoo le'é danitsaa ígíi t'áá 'ahánigi 'ahqah naaznilgo yéigo da'ahótq' leh jini. T'áadoo le'é doo 'ách'i' kóda'ahil'íi góo shíi nahasdzáán doo johonaa'ei yináádaat da dooleet nt'ée', 'áadóo daats'í nahasdzáán t'áá k'éhózdón johonaa'ei yits'áqji' dah diilghod dóo daats'í t'áá ha'at'íhíi da yit'ahídeezgoh dooleet nt'ée'. Nahasdzáán dóo johonaa'ei yit'ahótq', dóo 'ooljée' 'a'dó' nahasdzáán yit'ahótq'. Jó t'áá 'éi bee tónteel yaa ndí'ní'qah dóo deéndí'ní'qah. Tónteel bqhgi haghango t'áadoo bahat'aadí tó naakidi yaa ndí'ní'qah, dóo naakidi deéndí'ní-

'qahgo 'aná'at'áah leh jini. Jó 'éi johonaa'ei dóo 'ooljée' 'ách'i' kóbí'í bee 'át'é jini. Tónteelígíi nahasdzáán johonaa'ei yits'áqji' yit' nínághisgo tóhígíi yaa ndí'ní'qah jini. Johonaa'ei dóo 'ooljée' tóhígíi 'ách'i' kóyólzingo tóhígíi díi nahasdzáán náaghisiígíi t'áá 'áts'íi-sigo néiniit'ah jini. T'áá 'éi biniinaa t'áá 'áts'íisigo t'ée' dóo jí nineez 'á-yoolíit, ndi doo nihiit béedahózin da jini.

Nahasdzáán 'ooljée' yótq'ígi 'át'éego nihi 'a'dó' nahasdzáán nihótq'. Dóo nihótq'góo t'éiyá t'áá bita'ígóo dah nidanideeh dooleet nt'ée'. Jó díi t'áá 'a'tsoni' da'ahótq'ígíi beego t'áá 'a'tsoni' t'áá-láhági naaznil. Jó 'éi sq' 'ádaat'éii lá, dóo t'áadoo le'é nahasdzáán bikáa' naaznilígíi dóo. Doo 'ákót'éégóo t'éiyá t'áá 'a'tsoni' t'áá bíhólníhgoó dah ndanideehgo t'áá bini'ídi 'ahínidadiigoh dooleet nt'ée'. Nahasdzáán 'ách'i' kónihit'ínigíi bee daniidaaz. T'áadoo le'é danitsaaígíi nahasdzáán yéigo 'ách'i' kóyólzin dóo t'áá 'éi bee danidaaz. Deigo nahasdzáán bits'áhoní'áqgóo deezáago tá'í ndi doo niidaaz da dooleet. 'Ásaa' bighi'déé' ndi doo tó haageeh da leh jini. 'Í'adaalkaati tó bihi jít'í'e' ndi doo tált'áah dookos da jini. T'áá tó bikáa' dah dziztánéégóo dah sitq' dooleet jini. Deigo yáajiyiicha'go ndi t'áá-láhági 'át'éego deigo joot'ish dooleet. Díi nahasdzáán bikáa'gi t'éiyá yáajiyiichahgo t'áá 'áko ni'ji' ninájit'ish. 'Ooljée' nahasdzáán t'áá bi'oh 'áníitso jini. Nahasdzáánígíi 'a'ni'idóo góne' t'áá k'éhózdón tseebíidi míil tsin sitq' jini. 'Ooljée' t'éiyá 'a'ni'idóo góne' naakidi míil dóo ba'aan t'áá-láhádi neeznádiindi tsin sitq' jini. 'Ooljée' t'áá 'a'oh 'áníitsogo biniinaa doo hózhó bidziil da. T'áá 'éi biniinaa nahasdzáán bikáa'gi diné neeznádiindi dahidéldo'ígíi 'ooljée' bikáa'gi t'áá tsosts'idts'áadahí dahidéldo' leh jini. 'Ooljée' bikáa'gi íi' hagaan t'áá-láhági ndi bee ndizhdoo'téetgo haz'á jini. Neeznádiindi 'adées'eez 'ánízáa-déé' bidah 'ajíit'izh ndi t'áadoo 'ázh-dooní' da jini, háalá t'áá hazhó'ogo hadazhdoot'ish 'éi bee 'át'é. Nídishchíi' ndi biláahgo yáahiizhdoochahgo haz'á jini. 'Ooljée' bikáa'gi shíi honeeni bee 'ada'aziin ndi 'ayóogo deesdoi dóo tó dóo níth'i bikáa' 'ádaadin jini.

Diné nahasdzáán yikáa' kéedahat'ínígíi sq' náánáahgóo nináadaas'nil nádleehígíi bíi béedahózin. Sq' haa shíi néelqá' Naabeehók'ehgo bízhi' dahóló, dóo náhidizidígíi 'a'dó' Naabeehó'í bízhi' dahóló Bilagáanak'ehgo bízhi' dahólónigi 'át'éego. T'áá 'íghisi' lq'í náahaiídqá' tónteel ghonaa'niidi Rome hoolghéedi Bilagáana bizazí yéé kéedahat'íi nt'ée' jini. Naakidi míil náahaiídqá' díi dinéhe' t'áá neeznání ndahidizidgo 'adayiilaa jini. 'Íidqá' Bilagáana March deit'niinígíi dóo Naabeehó 'éi-

yá Ghóózhch'íid deit'niinígíi bee hahwiil-zhiish nt'ée' jini. 'Íidqá' September (Bini'ant'áq'tsoh) Roman-k'ehgo tsosts'id góne' ndízidígíi jiniigo 'oolghéé nt'ée' jini. October (Ghqqji') 'éi tseebíi góne' ndízidígíi, November (Níth'i-ts'ósi) 'éi náhást'éí góne' ndízidígíi dóo December (Níth'itsoh) t'éiyá neeznáa góne' ndízidígíi jiniigo 'oolghéé nt'ée' jini. Náhidizidígíi t'ah ndi bee deit'niiníh ndi k'ad Níth'itsoh (December) naakits'áadah góne' ndízidígíi 'oolghé. 'Áadóo náas hodeeshzhiizhgo January (Yas Níit'ees) dóo February (Ghóózhch'íid) bináané'nil sil'íi jini. 'Áko naakits'áadah nínadízi'go nináhaháah ní-t'ée' jini. Naadiin náhást'éí dóo 'a'ni'idóo néilkaáhgo náhidizidígíi nt'ée'. Jó 'éi 'ooljée' bik'ehgo ghólta'go 'áko t'áá táadi neeznádiin dóo ba'aan 'ashdla-diin dóo ba'aan 'ashdla'í néilkaáhgo nináhaháah nt'ée' jini. T'áá náas hodeeshzhiizhgo daan dóo shí dóo 'aak'eed dóo hai náhoodlee'ígíi náhidizid-éé yit' 'a'ts'áqji' deeskid jini. 'Áko 'índa 'a'ni'idóo yishíit'go haigo ndahidizidígíi hananéit'káah sil'íi jini. 'Áko t'áá 'éi biniinaa diné naat'áanii danilínígíi t'áá bí danízingo náhidizidígíi tá' yináada-yii'níit nt'ée' jini. 'Áadóo hastiin léi' Julius Caesar gholghéego Roman bina-nit'a'í náánásdil'íigo dqqji' 'anáhooll-zhiizhgo t'ah nt'ée' 'índa Níth'itsoh ndízidígíi jini. Dqqji' 'anáhalzhishgo t'éiyá Ghóózhch'íid ndízidígíi leh nt'ée'. 'Áadóo hastiin yéé 'ooljé'ígíi yaa ná'áho-dílt'íni náhidizidígíi t'áá 'a'tso dani-neezgo 'adayiilaa jini. Jó 'áko táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan 'ashdla' néilkaáhgo nináhaháahgo 'áyiiilaa jini. Díi táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan 'ashdla' néilkaáhgo nináhaháahígíi deetz't'í sil'íi dóo bik'iji' dízdiin dóo ba'aan 'ashdla' náahaigo 'índa Doodaatsaahii bi'dizhch'i jini. 'Áadóo t'áá díi' ninánaháahgo táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan hastáq néilkaáhgo hodeeshzhiizh jini. Díidi 'índa t'áá 'ákót'ée lá jini. Háalá táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan 'ashdla' néilkaáhgo 'índa nahasdzáán t'áá-láhádi johonaa'ei yinínadáh jini. Jó 'áko k'ad náhidizidígíi t'áá yá'at'ée' ndi díi' di neeznádiin nínahahgo 'índa tagí jígóo biláah nádleeh jini. Ndi k'adígíi t'éiyá táadi neeznádiin náahaiídqá' hasht'enályaa jini.

"Hastiintsoh, ne'esdzáán shaq díit-téet ya'; shaq yíníit'íigo ne'esdzáán 'á-nítdásígíi t'áá bee nítdáasgo 'óola tá' bik'é naa deeshhéet," jini jini tá'.

"At'ah 'índa naa deeshtéet," ní jini Hastiintsoh gholghéhe. "Ha'at'éego-shq?" bijini jini. "Jó 'átsé bini' nil-k'ah," ní jini Hastiintsoh.

V.A. YA NAALNISHIGII DASHA' HAHGO ŁA' NIHITAH DOOGAAL?

Veterans Administration yá naalnish-ígíí Tségháhoodzánígi naaki siké, 'éi Ła' nihit béédahózin. 'Éi t'áa 'áŁah Naabeehó 'át'é. Ła' Stanley Thomas Jr. gholghé. Ła' 'éi Leigh Hubbard gholghé. Ła' diné yitahgóó tádígháhgo, Ła' t'éiyá t'áa 'áŁaji' Tségháhoodzánígi

sidá. Nihitahgóó tádígháhígíí doo t'áa-Łáhagi bee hodina' da. 'Éi baq Ła' biŁ nda'ahiyotziŁh sha'shin. T'áqŁsoh ndi-zidígíí (May) bighi' díi kwii naaltsoos biká' ígíí bik'ehgo nihitahgóó tádidoo-Łash. Díi nihit béédahózingo doo Ła' biŁ nda'ahiyotziŁh da dooleet.

May 5	Tuba City	Council Hall	12:00—5:00
May 6	Red Lake	Trading Post	9:00—12:00
	Cow Springs	Trading Post	1:00—5:00
May 7	Kaibeto	Day School	9:00—5:00
May 8	Inscription House	Trading Post	9:00—12:00
	Shonto	Trading Post	2:00—5:00
May 9	Kayenta	District Office	9:00—5:00
May 12	Ganado	No arrangements yet	9:00—5:00
May 13	Pinon	District Office	9:00—5:00
May 14	Chinle	District Office	9:00—5:00
May 15	Many Farms	Cooperative Store	9:00—11:00
	Rock Point	Day School	1:00—5:00
May 16	Lukachukai	District Office	9:00—5:00
May 19	Crystal	Day School	9:00—5:00
May 20	Fort Defiance	District Office	9:00—5:00
May 21	Klagetoh	District Office	9:00—5:00
May 22	Wide Ruins	Day School	9:00—12:00
	Greasewood	Trading Post	1:00—5:00

DINENAHODLOONII BAA HANE'

17 Náhookqs biyaadi Naabeehó diné'é bik'éí Ła' kéédahat'ígigo 'át'é. Naabeehó diné'é 'éi Ła' doo biŁ béédahózin da. Dinénahódlóonii daats'í daolghé. Díi Naabeehó bik'éí 'áadi kéédahat'ínígíí Ła' Bilagáanak'ehjí Beaver daolghé. Ła' t'éiyá Sarci daolghé. 'Aadi kéédahat'ínígíí 'áŁdó' diné daaniigo 'ádadóji. Beaver daolghéhígíí kót'éego badahane':

'AŁk'idqá' diné deinéehgo be'ek'id léi'gi diné niheezná, dóó tsé'naa 'adeeznáago be'ek'id 'aŁní'gi 'at'ééd 'áŁts'íisi léi' tin bighi'déé' 'adee' nahalin léi' háá'áago yiyiŁtsq daani jini. Díi be'ek'idígíí t'éiyá yistingo bikáa' ha'naa ni'niná daani jini. Díi 'at'ééd 'adee' yiyiŁtsánéé bimá sání shá ndiitjŁh yiŁni-

go yaa nisi'niŁdéel jini. Dji'di ch'ééh 'ándoo'niidgo 'inda bimá sání tinéé ha-yiŁtne' dóó 'adee' yéé yqá'dééŁne' jini. Yqá'dééŁne'go tin biyaadi hodiists'qá' dóó ha'at'í shiŁ 'ayóí 'ániŁdíil léi' náhi-diitahgo tin hoŁ bigháŁt' jini, 'áko diné Ła' tsiŁts'áhaasghod jini t'áa náasee—Ła' t'éiyá náŁ'qá'jigo tsiŁts'ánihaazh-jéé' jini. 'Éi biniinaa 'oonéŁéé 'ákwe'é 'aŁts'á'ildee' jini. Náhookqs biyaajigo tsiŁts'ádahaazhjé'éé 'éi Beaver daosghe' jini. Shádi'áhjigo tsiŁts'áda-haazhjé'éé 'éi Sarci daosghe' jini. Díi Beaver daolghéhígíí 'ádaaniigo t'éiyá Naabeehó diné'é shádi'áhjigo tsiŁts'áda-haazhjé'éé Ła' 'ádaat'í daani jini. Jó t'áa 'éi Sarci deiŁniigo dayózhí.

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are given here as examples. If you learn the sound

of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word. It is not hard to read Navaho; it is written just as it sounds.

(a) gah, rabbit.	(ao) daolghé, they're called.	(k) kin, house.
(aa) saad, word.	(aoo) 'aoo, yes.	(k') k'ad, now.
(q) sq, old age.	(oi) deesdoi, it is hot.	(l) la'i, many.
(qq) naadqá, corn.	(b) bááh, bread.	(Ł) Łq, much; many.
(e) dibé, sheep.	(ch) chidí, automobile.	(m) mq'ji, coyote.
(ee) 'azee, medicine.	(ch') ch'il, plant.	(n) ni, you.
(e) doohes, it will itch.	(d) diné, man.	(s) sis, belt.
(ee) 'áádéé, from there.	(dl) dlóó, prairie dog.	(sh) shishish, it stung me.
(i) shí, I.	(dz) dziŁ, mountain.	(t) tin, ice.
(ii) díi, this.	(g) gah, rabbit.	(t') t'iis, cottonwood.
(j) shí, summer.	(gh) bighaa, his wool.	(ŁŁ) ŁŁah, ointment; salve.
(ji) díi, four.	bighoo, his teeth.	(ŁŁ') ŁŁ'oh, grass.
(o) tó, water.	bighid, his chest.	(ts) tsin, tree; wood.
(oo) tooh, body of water.	bighe, his son.	(ts') ts'in, bone; skeleton.
(q) sq, star.	(h) hai, winter.	(w) 'awée, baby.
(qq) dlóó, prairie dog.	bááh, bread.	(x) yiyiŁsxí, he killed him.
(ai) hai, winter.	(') 'a'áán, hole.	(y) yas, snow.
(aai) shinaaí, my brother.	'e'e'aa, west.	(z) biziiz, his belt.
(ei) 'éi, that one.	bito, his water.	(zh) shizhé'é, my father.
(eii) 'eii, that one there.	(j) jil, day.	bibéézh, his knife.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word, and then the second of those we give here as examples.

ni, you ..... ní, he says.
'azee, medicine ..... 'azéé, mouth.
nił, he is ..... nił, you are.
doo, not ..... dóó, and.

ENGLISH SUMMARY

1. An explosion of ammonium nitrate, followed by oil fires nearly demolished Texas City, killing and injuring a great number of people. The Red Cross rushed aid to the stricken city.

2. A tornado struck in Southern Oklahoma and in parts of the Texas panhandle, destroying several towns, and killing or injuring a great number of people.

3. Mr. Tom Lincoln, a delegate from District 17 spoke in Navaho over radio station KGAK in Gallup, on Saturday April 26. He pointed out the urgent need for establishment of boarding schools, not only in his own community, but elsewhere on the reservation. He also pointed out the crying need for hospitals, and more medical aid to people over the reservation. With regard to Indian voting, he is of the opinion that Indian problems would be accorded wider recognition if the people had a voice in our national and state governments.

4. A soldier who became tired of constant guard duty deserted and joined the Paratroopers under an assumed name. He served with distinction in Europe, but his identity became known, and he was tried by a Court Martial. He was convicted, sentenced to two years at hard labor, and given a dishonorable discharge from the army.

5. The president has named three men to membership in the Indian Claims Commission.

6. Representative Fernandez of New Mexico has gone on record as favoring a western location for the Bureau of Indian Affairs.

7. At the Gallup depot Mr. Manygoats sold a passing tourist a bracelet, but could not change a twenty dollar bill. A Navaho woman standing close by grabbed the bill and said she would get change. But she did not return, so the police had to search for her. She was found drunk on a bottle of wine she had bought with the tourist's money.

8. Action is now being taken in Washington to repeal the laws which prohibit Indians from buying or possessing liquor off the reservations. The liquor prohibition would continue to be enforced on the reservation.

9. The second of a series of three editorials dealing with the schooling facilities afforded Navaho children in off-reservation schools during the past year.

10. The Marines are still fighting Japanese soldiers who continue to hold out in caves on Peleliu Island.

11. In Spokane, Washington a woman was feeding her chickens. A rooster flew at her, and scratched one of her eyes out of its socket. A neighbor replaced the eye, and a doctor says that the woman will suffer no impairment of her vision.

12. Leo Churchfield of the Window Rock Arts and Crafts Guild, with his co-worker Robert Pino tell Navaho weavers what constitutes a good Navaho rug, and point out the immediate and long range advantages of maintaining a high individual and group standard with regard to Navaho handicrafts, both in dealing with the Guild and in dealing with traders.

13. Early in the First World War a man entered the office of the Secretary of the Navy, and announced that he had invented a cheap substitute for gasoline. He proved to the Secretary's satisfaction that his invention would work, and asked \$2,000,000.00 for it. The Secretary felt that he had to make very sure of the availability of the raw materials before buying the product, but the inventor refused to disclose anything concerning his invention until he had been paid. There followed an altercation, and the man departed. Although Naval Intelligence has continued the search even up to present days, the inventor was never found.

14. Tom Bighe' is an old man with tuberculosis. He is lying in a Sanatorium bed wondering if his six former deceased wives, and his many dead children might not today be alive if he had heeded the doctor's advice years before when he was told that he had tuberculosis, and should go to a Sanatorium.

15. An explanation of a recent theory of the origin of our solar system through collision of two large masses, the larger of which pulled the smaller out of its path. The resulting fragments became, in part, our solar system. The tide, the seasons, and the phases of the moon are also explained.

16. The May itinerary of the Veterans Administration representatives on the Navaho Reservation.

17. A Beaver Indian legend of the origin of the Sarci and other southern Athabaskan Indians.

Haigo t'áa 'iighisíi deesk'aazgo ha'-a'ah biyaadéé' Bilagáana Ła' Naatání da'alzhish léi'gi yikai jini. 'Akwii Naatání hastiin léi' t'áa Łichí'igo 'alzhishgo dayiŁtsq jini. 'Ako Bilagáana 'asdzání Ła' díi Naatání hastiin 'alzhish yéé 'iŁłní "Da' doosh nidlóoh da?" ní jini. 'Aádóó Naatání yéé 'ání, "Íishjqq shiŁ ninii' yidlóoh," ní jini. "Doo shini' yidlóoh da," ní jini Bilagáana 'asdzání yéé. 'Aádóó Naatání yéé 'anáádoo'niid, "Jó ninii' doo yidlóoh da lá; shi 'éi 'anii' naho-nishŁin," ní jini.

Subscribe now—only .50 a year!!

Safford Primary School, Tucson,
Named for Anson Pacely Killen
Safford, Early Day Governor and
Father of Public School System.

Díí kin t'éiyá Safford, Arizona hoolghéedi Bilagáana yii' da'ólta'ígíí 'át'é. Ts'ídá 'agháadi yá'át'éehgo da'ólta'ígíí
ta' 'át'é.

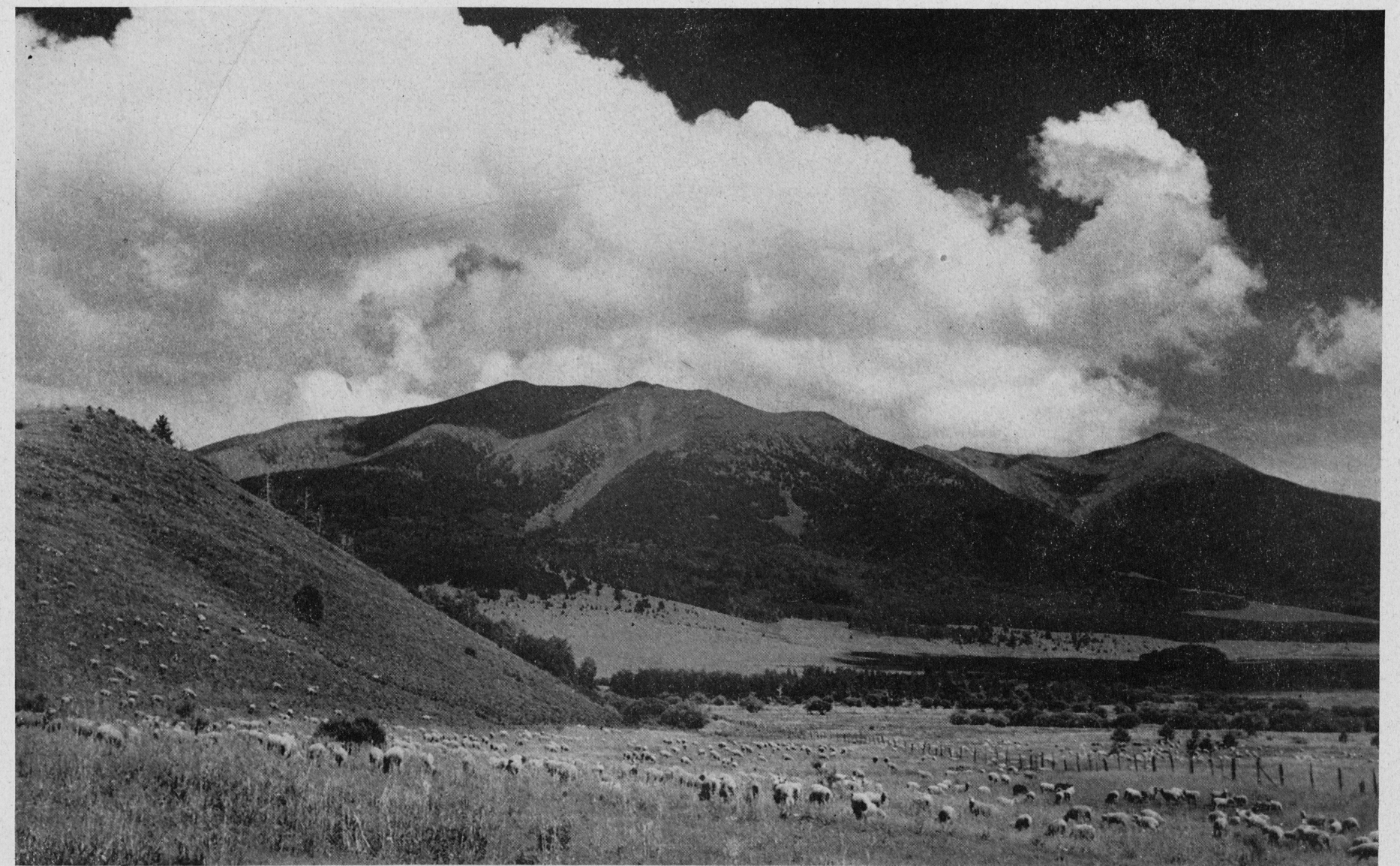
Kwii t'éiyá dzeeh léi' sizí. Arizona bighi' Mogollon Rim hoolghé, 'ákwii haa'í shíí be'elyaa. Dóó 'ákwii dzeeh t'óó 'ahayóí jíní.

Díí 'at'ééké shíí 'éí ha'át'íí 'ádaat'é danohsin?

Díí dził t'éiyá Mt. Lemmon gholghéhiqíí bąqđ 'át'é. Tucson, Arizona dóó t'áá 'áhánígi 'áhoot'é. Díí dził bąqđ da-hózhóní, 'áko t'áá nináháhááh bik'eh Bilagáana danízaadéé' kwii ndaakah.

Kwii t'éiyá Dook'o'osłídi ła' na'nılkaad.

Díí t'éiyá Arizona bighi' haa'í shíí t'ée'go be'elyaa. Ła' shíí nihił bée dahózin.

Łahgóó télíi t'áá 'ákónéehee dabilíí'. Chidí t'ah 'ádaadin yéedqá' télíi t'éiyá 'aghá há nda'aghée nt'ée'. 'Áko ndi Naabeehó bikéyah bikáa'gi łahgóó t'ah ndi télíi t'éiyá 'aghá chodao'í.